

Monostori Imre

irodalomtörténész, kritikus (Tamási, 1945. június 1.)

Egy szép karácsonyestével kezdődött: nagy ajándék volt a könyv. Hamar rájöttem, hogy ezekből sok van, csak meg kell keresni őket. A szentgálpusztai (Tolna megye) tanítói ház iskola-részlegében például. Legnagyobb élményem itt a *Nagyvárosi verebek* volt. (Megnéztem most a szerzőt: Z. Tábori Piroska írta.) De volt a házban más is: tanár apám örökös olvasmányai (mást nem vett a kezébe, csak nem marxista történeti munkákat): Acsády, Marczali, Fraknoi, Márki, Hóman, Mályusz, Domanovszky, no és a halhatatlan sorozat: a Hóman–Szekfű-féle *Magyar történet*. (Ebben gyönyörű képek voltak, még hozzá mindegyik előtt egy hártypapírlap. Nemigen olvastam e vaskos műveket, de a nevek és a témák megragadtak bennem.)

Gimnáziumi éveim alatt, Szekszárdon ültem először megyei könyvtárban. Ez a hely és annak szelleme áhítatot keltett bennem. Szorongva mertem még csak lépkedni is, és micsoda nagy valódi bőr fotelekben lehetett gubbasztani! Meglepett az is, hogy a Szabad Népen és a Tolna Megyei Népújságon kívül mily rengeteg újságféle létezik még. Nem éreztem magamat méltónak, kellően felkészültnek arra, hogy túl sokat koptassam a szekszárdi megyei könyvtár parkettáját.

A szegedi egyetemi évek (1963–1968) aztán bekényszerítettek a nagy könyvtárakba. Szorongva nézelődtem, mert minden előzetes elképzelésemet felülmúlta – történelem – magyar nyelv és irodalom szakon – a kötelező megajánlott olvasmányok nyomasztóan nagy száma. Akkor kezdtem megszeretni – meg talán megismerni is – a hatalmasnak tűnő könyvtárakat, amikor szakdolgozatomhoz (már az is Németh Lászlóról szólt, mivel bosszantott, hogy egy csomó írását nem lehet kézbe venni: „zárolt” anyagként kezelték, én viszont kíváncsi voltam mindarra, amit például apám megjegyzései sejtettek „hóman-szekfűzés” közben) a Somogyi-könyvtár folyóiratraktárában kutathattam: hogy ne kelljen felhordani a rengeteg folyóiratot, összetoltak nekem odalent valami kis dolgozósarkot. Szabadon kóborolhattam a lenti polcvilág utcáiban, s szabadon lapozhattam bele bármibe. Ez igen, ezt már szerettem!

Az egyetem elvégzése után egy évig Szegeden maradtam (megvártam, míg Eszter befejezi a „mat.–fiz.” szakot a szomszéd karon): kulturális gerjesztőnek állottam a megyei építőipari vállalat függetlenített szakszervezeti bizottsága szolgálatába. A Kossuth Lajos sugárúti munkásszállón laktam, többek között a szálló könyvtárát is gondoznom kellett, esténként tehát ajánlgattam a jobbnál jobb könyveket a derék szak- és segédmunkásoknak. Napközben – visszaíratkoztam az egyetemre, „egyéni levelező” angol szakra –, ha ráértem, a fent nevezett vállalat központjában (Bocskay utca) láttam el hasonló szintű könyvtárosi feladatokat. Itt nagyon jó volt: munka jóformán semmi, olvasni annál

többet lehetett. Meg a könyveket ki-be rakosgatni az üvegezett szekrények rendezésekor, s nézegetni, lapozgatni. Órák és hónapok hosszat, lényegében zavartalanul.

Következett Tatabánya s az albérlet – újszülött fiacskánkkal – 1969-ben. Az utca szemközti oldalán nyújtózkodott (ma is ott van) a József Attila Megyei Könyvtár. Ez már közelebb állt hozzám, mint a korábbi nagyobb könyvtárak, emberszabásúbb volt. Ekkor már az egyetemi doktori munkámra készülve (Németh László, még mindig zárolt, de azért már engedéllyel olvasható), a helyi szakmunkásképző iskolában lehúzott tanórák után (vagy előtt, mert a tanítás két műszakban folyt) gyakran töltöttem itt hosszabb időt, tanulmányozva az állomány egészét is. Akkor még nem gondoltam... Pedig bekövetkezett: midőn házaspárként egyesült erővel összerúgtuk a port az iskola néhány egyénével, emelt fővel távoztunk az intézménytől. Feleségem közgazdásszá, majd statisztikussá képezte magát, én meg könyvtárossá váltam. Ott, a szemközti intézményben. Az első szakaszban öt évig (1975–1980). Közben újra egyetem: az ELTE-n a könyvtár szak. Nagyon szerettem. S ezután két évig Budán tanulhattam egy pompás „továbbképző” intézményben (Kosáry, Huszár, Némédi, Hanák, Ferge, Nagy Endre, Csepeli stb.), s bevettem az Országgyűlési Könyvtárat is. Itt és ekkor váltam tudatos kutatóvá. Itt gyűjtöttem össze a kandidátusi könyvem nyersanyagát. Más komolyabb munkák alapjait is ebben a könyvtárban teremtettem meg a hosszú évek alatt (és – sokat utazva – manapság is teremtettem, nem mellőzve persze a többi nagy budapesti közgyűjteményt sem).

De a könyvek is jöttek, utaztak: kritikus pályafutásom idején sokáig csak szépirodalmi művekről írtam recenziót, kritikát, a szerzőkről tanulmányt. Néha kínlódva – mégiscsak „kötelező” produkciók voltak ezek –, de mindig nagy odaadással, aránytalanul sok utánaolvasással. A kerek harminc évig tartott Új Forrás-szerkesztői időszakom alatt (1979–2009, mikor milyen beosztásban) a sok-sok megküldött kiadói recenziós példányban dúskálhattam. Időközben – 1984-ben – megszületett az első *saját* könyv. Ennek kihordási folyamata a szakmunkásképzős évek ihletéséhez nyúlt vissza. Jó kis címe van: *A villáskulcshoz nem kell érettségi?* Alcíme kacifántos: *Tanulmányok a szakmunkásutánpótlás műveltségének és művelődésének köréből.*

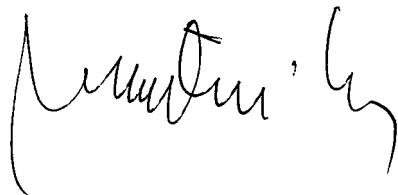
Irodalomtörténeti munkálkodásomhoz kellett egy jó házi könyvtár. Amit tudatosan építgettem, hosszú időkre előre meg tudtam becsülni, mire lehet majd szükségem. Egyszer. Valamikor. (Mutasd meg a könyvtáradat, megmondom, ki vagy!) Ennek ellenére semmi rendkívüli nincs benne (kivéve a Németh László-gyűjteményt, amely gazdag dokumentumtár is egyben): kedves munkaeszközeim, használati tárgyaim, szellemi kalauzaim s időnként erős szórakoztatóim (tán még nevelőim is) a könyvek. S ha valamelyik nem elég érdekes – jelzem, sok ága-boga van az érdekességnek –, azt sértődötten leteszem.

Mégiscsak a Tatabányai Megyei Könyvtár két évtizedig (1990–2010) tartó igazgatása volt könyves élményeim legbonyolultabb korszaka. Itt ugyanis nemcsak a könyvek nyomtak komolyan a latban, hanem a jól képzett könyvtárosok és a könyvtárhasználók (no meg a fenntartó) is. Nagyon szép húsz esztendő volt. Néha persze a könyvtárépület raktáraiban éreztem a legbiztonságosabb helyen magam. Örömmel vártam például a selejtezéseket: előjogom volt, hogy ilyenkor a szakterületeim valamennyi címét a kezembe vegyem és én válogas-

sak. Ugyanilyen öröm volt leányunk budapesti lakásának házi könyvtárát alakítgatnom (főként antikváriumokból), tanári szakterületeinek megfelelően van benne egy-egy kis német és francia részleg is.

Sok tanulsággal két (vagy három?) ciklusban (összesen kilenc évig) működtem kurátorként (szerintem elfelejtettek lecserélni) a Nemzeti Kulturális Alap, illetve a Magyar Könyv Alapítvány kuratóriumaiban. Rengeteg könyv tervéről és támogatásáról esett szó s kellett döntenem – kiváló kollégák társaságában. Az MKA-ban szokás (vagy kötelező?) volt, hogy a kiadók valamennyi támogatott könyv egy-egy példányát a kurátorok számára beküldték. Kocsiderékszám vittem tehát haza (pláne ha némelyik kurátor kolléga még föl is ajánlotta a saját kvótáját), valamint a megyei könyvtárba a jobbnál jobb új könyveket.

Az elmúlt évtizedekben – a „villáskulcsos” után – szép egyenletességgel jöttek ki, bújtak elő a saját könyvek: úgy látszik, még él bennem az olvasás és írás (mindkettőre anyám tanított az elemiben hat és fél évtizeddel ezelőtt) igénye, lehet, hogy szenvedélye (de, remélem, nem az ördöge); és – hála Istennek! – az egyetemista kori kíváncsiság egy része is tart még. Tart és – eddig legalábbis – megtart.

Rubovszky Éva

Könyvkiadó, menedzser (Zamárdi, 1945. június 1.)

A Veres Pálné Gimnáziumban érettségiztem, majd az ELTE magyar–iráni szakán végeztem. A magyar orientalisztika világhírű volt, légkörét bizonyos arisztokratizmus hatotta át, az itt előadó tanárok, az itt tanuló hallgatók kivételes helyzetben érezhették magukat. Noha többen gyakran vással tekintettek „keleti irányultságomra”, a pezsgő szellemi élet, az oktatók műveltsége és széles látóköre egyaránt vonzott, s befolyásolta egész további életemet.

A Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum lett az első munkahelyem, Gink Károly fotóművész könyvéhez, *A perzsa művészet évezredei* címűhöz írhattam előszót. Az iráni kapcsolatokat azóta is ápolom a részvételemmel alapított Magyar–Iráni Baráti Társaság keretében.

Az ELTE Kőrösi Csoma Sándor-emlékévének munkálataiban közreműködve kipró-

bálhattam magam a kiállítászervezésben és a könyvkiadásban is. Első megvalósult könyvtervem – a *Saecula*

Hungariae – a Magyar Nemzeti Galéria Széchenyi Művészeti Központjának kiadásában jelent meg. A tizenkét magyar történelmi korszakot – szigorúan eredeti források citálásával – bemutató, tizenkét könyvecskéből álló, angolul és németül is kinyomtatott sorozat szép sikert aratott 1985-ben a budapesti Kulturális Fórum – a helsinki záróokmány folytatása – résztvevői körében. Később a magyar művelődéstörténetről készült tv-sorozat, a *Négyszázezer nap* című szerkesztője lettem.

A kilencvenes évek nagy változásai közepette „minden egész eltörött”, gazdátlaná lett a kultúra, a művészet ügye, megakadtak a folyamatban lévő vállalkozások, újak pedig – szándék és anyagi források híján – nem indultak. Meg kellett találni az új korszak modus vivendijét. Erre volt jó példa *Az első kínai császár cseréphadserege* című kiállítás, amelyet egy addig ismeretlen módon: vállalkozásban, a Hungária Biztosító támogatásával szervezhettem meg. Az életnagyságú figurák sokaságát öt hét alatt 223 ezren nézték meg a Nemzeti Múzeumban, s ez a szám azóta is a múzeumi látogatottság rekordjának számít. A Csontváry Kosztka Tivadart bemutató kiállítás finanszírozása nehezebben állt össze, de a fáradozásokért bőven kárpótolt a tárlat stockholmi, rotterdami és firenzei sikere.

Egy ideig a Magyar Külkereskedelmi Bank (ma MKB Bank) tulajdonában lévő Széchenyi Könyvkiadót vezettem, majd, a könyvkiadás megroggyanása után, a bank belső munkatársa lettem. Életem e fontos időszakának lelkesítő élménye volt megtapasztalni az üzletemberek felelőségérzetének erősödését a kultúra, elsősorban a művészet irányában. Az MKB felelős vezetői deklarálták és bizonyították,

hogy készek tenni azért a társadalomért, amelyben működnek, és ahol nyereséget könyvelhetnek el. A bank vezetőit és a kultúra ügye iránt fogékony munkatársait dicséri, hogy ezekben az években kiemelten támogatott olyan eseményeket és kezdeményezéseket, amelyek e hozzájárulás nélkül nem valósulhattak volna meg, nem jöhettek volna létre.

Ennek a szerepvállalásnak köszönhetem, hogy részt vehettem egy mára csaknem 300 jelentős műtárgyat felölelő – a XIX–XXI. századi magyar művészek alkotásaiból álló – képzőművészeti gyűjtemény létrehozásában. A kollekció KOGART-beli bemutatkozása, a sikeres Ziffer Sándor egri, Kmetty János miskolci és Orbán Dezső győri kiállításának banki szervezése idején eszembe jutottak Glatz Ferenc harmincöt évvel ezelőtti dicsérő szavai: „ha lenne nálunk kultúramenedzseri foglalkozás, Rubovszky Éva biztosan az lenne”. Ma már van ilyen irányú képzés több helyen is, ám azt gondolom, hogy ez a boldogító tevékenység közelebb áll a hivatáshoz, mint a mesterséghez. Nagy elégedettséggel tölt el, hogy nincs olyan hazai képzőművészeti kiállítás, amelyen ne szerepelne az MKB-gyűjtemény egyik jeles darabja, hogy katalógusainkat múzeumi könyvtárak is népszerűsítik, s hogy klasszikus zenei CD-ink és más kiadványaink minősége öregbíti az MKB hírnevét.

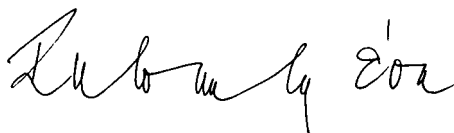
Csaknem húsz éve töltöm be a Nemzetek Háza, a Nemzetek Közötti Baráti Társaságok Szövetségének elnöki tisztét. Tevékenységünk talán nincs reflektorfényben, de hiszem, hogy hasznos, hiszen a népi diplomácia eszközeivel építjük, ápoljuk a kapcsolatokat más országokkal. A kínai, orosz, osztrák, iráni, laoszi, indiai, pakisztáni, vietnami, azeri, kubai, török,

örmény, egyiptomi, skót, arab, észt, finn és más finnugor, japán, algériai, valamint bolgár társaság élénk programszervezése akkor is táplálta a barátság lángját, amikor a hivatalos politika éppenséggel elvonta volna az oxigént.

A Szovjetunió felbomlása után öntudatra ébredt, finnugor nyelveket beszélő népek 1992-ben világkongresszust hívtak össze. A Magyar Nemzeti Szervezet elnökeként öt finnugor világkongresszust szervezhettem, kettőt Magyarországon, és törekszem e nyelvrokonságon alapuló kapcsó-

latrendszer szélesítésére, életben tartására.

1972-ben házasodtunk össze Jankovics Marcellel, így már több mint 40 éve a magánéletem, a munkán kívüli időm igen színesen telik. 1978 februárjában kezdtük el tárt kapukkal az általunk Szalonnak nevezett vendégház estéket. 1995-ig minden hónap első szombatján 30–50 „értelmiségi” látogatót el hozzánk. Azóta is őrzik jó hírét.

Beregi Péter

színművész (Budapest, 1945. június 12.)

1945-ben születtem az utcán, igen, az utcán, Pestújhelyen egy kocsmá előtti padon. Ott, ahol még temetetlen holtak hevertek, életet adott egy kisfiúnak (nekem) az édesanyám.

Nem értek el gyalog édesapámmal és nővéremmel az egyébként is félig lebombázott szülőotthonba. Próbáltam később megfejteni, miután visszszámoltam születésem napjától kilenc hónapot, hogy drága szüleim jövőbe vetett hite, optimizmusa, vagy a félelem szülte ölekezésük eredménye vagyok. Az üldözések (1944 szeptembere) és a kíméletlen, véget nem érő bombázások szolgálatták a kísérezénét szerelmi nászukhoz.

A most hetvenesek a háborús gyerekek csapatához tartoznak, igaz, mi csak a bátor és biztosságot adó édesanyáink testében éltük át a háború borzalmait.

De a sejtek az idegsejtek nem felejtene, persze nincs olyan kár, amelyből ne lenne haszon. A kihegyezett háborús idegrendszerünknek és az ebből adódó érzékenységünknek köszönhető, hogy a „nagy nemzedék” tagjai lehetünk.

Tizenegy éves voltam, amikor édesanyámat, és huszonkettő, amikor édesapámat elveszítettem...

Jöttek az állami gondozott intézeti évek, majd a középiskolai kollégiumok, és huszonkét éves koromban már túl voltam a katonaságon is.

Közben jelentkeztem és felvételiztem a Színművészeti Főiskolán, de hiába feleltem meg a meghallgatásokon, a szocialista kulturális kormányzat kitalálta

(az 1960-as évek eleje), hogy ne legyenek dinasztiaiák, az orvos gyereke ne legyen orvos, a színész gyereke ne legyen színész (és így tovább), mert a szülői házban szerzett tapasztalataival jogtalan előnyökhöz jut a munkás- és parasztszármazású társaival szemben. Mivel édesapám színész volt, nem vettek fel.

Más utat kellett választanom, ami jóval nehezebb, küzdelmesebb volt, mint a főiskola védő falai között elsajátítani a mesterektől a szakmai alapokat.

Több színháznál próbálkoztam, míg az Állami Déryné Színház (szébbik néven: Falu Színház) szerződtetett. Itt olyan nagyszerű színházi rendezőkkel (mint Szécsi F., Váradi Gy., Petrik J.) és olyan kiváló színészekkel találkoztam, akiket politikai okok miatt, büntetésből internáltak (szerencsémre) ehhez a színházhoz, mondom, szerencsémre, mert megtanulhattam tőlük a szakma alapjait, és megtanulhattam közlekedni egy társulaton belül, mert a színház nem demokratikus, hanem hierarchikus intézmény.

Ez a szakma által sokszor lesajnált színház valódi missziót teljesített, olyan helyekre vitte el az előadásait, ahol élő színházat addig még soha nem láttak, és sok néző könnyes szemmel adott hálát a sorsnak, hogy résztvevője lehetett előadásainknak.

A színházi varázslat erejét és a benne játszó színész felelősségét egy egész életre itt tanultam meg.

Később tagja lehettem a Népszínháznak, a Várszínháznak, a budapesti Nemzeti Színháznak, a Józsefvárosi Színháznak, a Mikroszkóp Színpadnak, ahol jelentős szerepeket játszhattam, de a parányi falvak nézőivel megkötött „szerződéshez” – hogy nálam a néző a legfontosabb – igyekeztem a mai napig hűnek lenni.

Azt írtam, hogy jelentős szerepek? Hát igen: Tersánszky Kakuk Marcija, Molnár Liliomja, Brecht Bicska Maxija, és még sok-sok karakterszerep, nem beszélve az elmúlt húsz év kabaréjeleneteinek sokaságáról.

Milyen voltam ezekben a szerepekben? Nem érdemes beszélni róluk, mert elmúltak, mert amikor lemegy a függöny és leveszik a műsorról a darabot, vége van, csak aki látta, csak az tudja, hogy milyen volt, és aki nem látta, annak meg hiába mesélem.

A színész a jelen művésze, ezt a furcsa művészi mulandóságot milyen szépen írta meg Petőfi:

„Egészen más a színész végzete.
Lekötve csügg ő egy rövid bilincsen –
Ez a jelen. Csak erre számolhat
Mert a jövőhöz semmi köze nincsen.”

Tersánszky Józsi Jenő: Kakuk Marci

De azért kárpótol minket az élet azzal, hogy örök gyerekek maradunk, és es-ténként nem dolgozni, hanem játszani megyünk, és ha koronát teszünk a fejünkre, képesek vagyunk elhinni, hogy királyok vagyunk, és koldusbottal koldusok, és szépek és csúnyák, jók és gonoszok, szóval olyanok, mint bárki az életben.

De biztos hátszág nélkül nem lehet csatát nyerni, nem lehet sikert elérni.

Én közel negyvennyolc évvel ezelőtt egy rövid egyszerű szóval, hogy IGEN, megteremttem a hátszágomat, ez az IGEN az anyakönyvvezető előtt hangzott el és a mai napig tart, és tartani fog ez az IGEN még akkor is, sőt még azon túl is.

Az érdemes művész díjam nagyobbik fele Öt, Ágikát illeti, nemcsak azért, hogy elviselt, hanem azért is, mert szült két nagyszerű gyermeket, egy lányt és egy fiút.

Miközben megköszönöm a Napútnak, hogy lehetőséget adott egy kis hetvenkedésre, eszembe jutott, hogy talán érdemes lenne abból a több mint száz televíziós beszélgetésből (ATV, Csattanó c.) egy válogatást összeállítanom – a szó elszáll, az írás... Abban a szerencsében és megtiszteltetésben volt részem, hogy a magyar művészvilág legjelentősebb személyiségei leültek velem egy-egy ötvenperces beszélgetésre.

A névsor káprázatos, most csak azoknak a nevét említem meg, akik már nincsenek közöttünk: Bajor Imre, Hollósi Frigyes, Garas Dezső, Jancsó Miklós, Seregi László – akire jó szívvel emlékeznek, az soha nem hal meg, egye fene.

ÉN IS EZT KÍVÁNOM MAGAMNAK!!!

A Seregi Péter

Wojtilla Gyula

orientalista, ókortörténész, indológus (Budapest, 1945. június 13.)

Életem úgy kezdődött, hogy apámat 1944 nyarának végén a felettese, K. K. vezérkari százados a hatályos törvé-

nyek alapján leszereltette, és az akkor még gyermektelen szüleim három hónapig boldogan élhettek. A nyilas hatalomátvétel után apámnak ismét be kellett vonulnia, de mivel sokadmagával napokig civil ruhában voltak, úgy döntött, hogy a maga részéről befejezi a háborút. Egy állami intézmény pincéjében vészelt át az ostromot. Februárban azután anyám lett a főszereplő, rendkívüli bátorsággal, velem a szíve alatt vidéki rokonainkhoz utazott élelemért. Június 13-án jöttem világra az Üllői úti szülészeti klinikán, ahol minden második kórteremben sebesült szovjet katonák feküdtek.

1950-ben apám, még az államosítás előtt eladott javainak árából kertesházat vásárolt Budapest egyik külső kerületében. Itt jártam általános iskolába és zeneoktatásra is. A kor fintora, hogy egyik „tanító bácsim” korábban kolozsvári gimnáziumi tanár volt, a zeneiskolánk igazgatója, dr. SZ. ZS., korunk egyik legkiválóbb hegedűművészeinek édesapja. Szüleim mintha nem vettek volna tudomást a „kor kihívásairól”, apám német és zongora magánórákra íratott be, édesanyám pedig gondoskodott arról, hogy egy volt angolkisasszony apácától hittant tanuljak, majd elsőálldozó legyenek. Apám legjobb barátja, aki akkoriban nappal lakatosként dolgozott, este pedig Petrarcat és Rilket olvasott eredetiben, fedezte fel először bennem a leendő bölcsészt, és sokat tett azért, hogy az is legyenek. 1956 őszén hatodikos voltam. Két nappal a tragikus november 4-e előtt azt kérdeztem apámtól, hogy „most már tényleg szabadok vagyunk?” Az is izgatott, hogy mikor utazunk végre Bécsbe, amiről már olyan sokat mesélt nekem. (Erre az utazásra azonban több évtizedet kellett még várnom, és apám idős kora miatt természetesen már nem tarthatott velem.) Mint leginkább műszaki érdeklődésű embernek, apámnak az volt a kívánsága, hogy egy művelt, nyelveket tudó műszaki szakember legyenek. Mivel a reáltárgyakból is jelesen volt, jelentkeztem a Kandó Kálmán Technikumba, ahol akkor tízszeres túljelentkezés volt; és felvételt is nyertem. Két év után rájöttem, hogy nem igazán ez érdekel engem, miközben humán érdeklődésem egyre erősebbé vált. Minisztériumi engedéllyel átmentem az akkori Budapest egyik legjobb intézményébe, az I. István Gimnáziumba, mely UNESCO-iskola volt ekkor, többnyire olyan idősebb

tanárokkal, akik nem a szocialista tanártípust képviselték. Dr. Draskovits Pál, szeretett történelemtanárom azt javasolta, hogy majd az egyetemen a történelem mellett valami keleti nyelvet is tanuljak. Dr. Dállyai Margittól, latintanárnómtól, aki még Hitler előtt végezte el a Berliini Egyetemet, hallottam arról, hogy a latin és a görög mellett létezik egy nagyon nehéz és szép klasszikus nyelv, India szent nyelve, a szanszkrit. Tőle hallottam először későbbi professzorom, Harmatta János nevét is. Draskovits Pál pedig felkereste Németh Gyula professzort, egykori tanárát, és jóindulatú pártfogatását kérte az ügyemben.

Az érettségim évében, 1964-ben felvettek az ELTE történelem–indológia szakára. Az ókor iránti rajongásomat fokozta az, hogy akkoriban az ókori nyelveket és tárgyakat olyan rendkívüli tudású professzorok tanították, mint a már említett Harmatta János, Dobrovits Aladár és Hahn István. Közülük az első kettő játszott a legfőbb szerepet kutatóvá válásomban. Közös volt bennük a sok nyelv ismerete, és az a különleges átfogó tudás, amellyel az ókori világot kutatták. Emberileg a két professzor nagyon különböző volt: Harmatta pedáns, katonás, megfellebbezhetetlen, Dobrovits pedig a tanítványaival közvetlen, jó humorú, egészségesen szkeptikus tudós volt.

Másodéves koromban egy kalkuttai vendégprofesszor, Heramba Nath Chatteerji is tanárom lett, és amikor Budapest után Oxfordban oktatott, felajánlotta, hogy szerez nekem egy ösztöndíjat. Az ehhez szükséges engedélyt, no meg persze útlevelet, akkoriban magyar egyetemisták nem kaphattak. Később sokat jártam Oxfordba, sőt 1992-ben Kalkuttában még egyszer találkozhattam akkor

már öreg mesteremmel is. Egyetemi tanulmányaim utolsó éveiben egy esztergomi kirándulás, illetve egy neves jezsuita könyve újjáélesztette bennem kamaszkoromban kissé ellanyhult katólikus hitemet.

1971-ben ismerkedtem meg későbbi feleségemmel, a görög–latin–könyvtár szakos Salgó Ágnessel, és benne szerető társat, szellemi partnert találtam, aki mély hitével nagyban megerősítette saját hitemet és bizalmamat az egyház iránt.

A hetvenes években az Akadémiai Könyvtárban dolgoztam, és ott lehetőségem nyílt két hosszabb indiai ösztöndíjra, kutatómunkára és rövidebb kelet-európai utazásokra is. Ebben az időben vált tudósidealommá Stein Aurél. 1980-ban elnyertem a nyelvtudomány kandidátusa címet, majd a Delhi Egyetem magyar lektora lettem. Feleségemmel és két gyermekünkkel három szép, élményekben gazdag évet tölthettünk Indiában. Ottani emberi kapcsolataimból két személyt tudnék kiemelni, a zseniális történészt, Rama Sharan Sharmát, aki megtanított nyitott szemmel járni Indiában, és Khwaja Ahmad Faruqit, az urdu nyelv és irodalom professzorát, akitől sokat tanultam az iszlám igazi értékeiről.

A nyolcvanas évek második felének enyhülő légkörében már sokat utazhattam az előlem addig elzárt Nyugatra is. A volt Nyugat-Németország egyetemem sok kollégával máig tartó szakmai kapcsolatot teremthettem.

Az 1990 utáni változások közül a személyi, utazási, lelkiismereti és szólásszabadságot ma is nagyra értékelem. 1992-től végre rendszeresen taníthattam egyetemen, a Szegedi Tudományegyetem docense, 1997-ben professzora lettem, és ugyanebben az évben a nyelvtudományok doktora, 1998-ban Széchenyi professzori ösztöndíjban részesültem. 2014-es nyugdíjba vonulásomig az egyetemi életben sok jó és rossz is történt. Jó volt a sok fiatalnak ismereteket átadni, könyveket és tanulmányokat írni, utazni, a tudományos közéletben tevékenykedni – hat éven át az Akadémia orientalisztikai bizottságának elnöke voltam –, rossz volt viszont, hogy el kellett viselnünk a váltakozó kormányoknak a tudományegyetemek munkáját ellehetetlenítő intézkedéseit.

dr. Wojtek Sza

Harsányi Gábor

színművész, író, drámaszerző (Budapest, 1945. június 15.)

Az általános iskolát Budán a Medve utcai iskolában, a gimnáziumot a Budai Nagy Antal Gimnáziumban végeztem. A Színház- és Filmművészeti Egyetemet 1968-ban fejeztem be. Az átütő sikert a *Jó estét nyár, jó estét szerelem* című tv-film hozta el nekem. Az igazi populáris sikert az *Egy óra múlva itt vagyok* című tv-film jelentette. A gyerekfilmek kategóriájában *A palacsintás király* című volt a legnépszerűbb tv-játékom.

A fiatalok számára a *Rézmoszarat vegyenek* című dal volt a sláger. Pályafutásom során több mint száz tv-filmet, játékfilmet készítettem. Először a Thália Színházban, majd a Nemzeti Színházban játszottam a magyar és világirodalom remekeit Örkénytől Steinbeckig, Hašektól Ben Johnsonig. Több ezer szinkronszerepem volt a mai és régi nagy művészek főszereplésével.

Ahogy az ars poeticámban vallom: hiszek abban, hogy egy színésznek a végletektől a végletekig kell tudni játszani, a legkönnyebb humortól a legnehezebb drámai monológig.

Tíz évig dolgoztam mint alapító társigazgató a Karinthy Színházban, és művészeti vezetője voltam öt évig az Újpest Színháznak.

Mint drámaíró a *Börtönszínház*, a *Meghódítjuk Amerikát*, a *Királytörténet*, a *Mártírok*, a *Színház vagy szex*, a *Pesti srácok* című darabom fut sikeresen.

Legsikeresebb könyveim a *Botrány a Sportcsarnokban*, a *Lassú halál folyosója*, a *Menekülés Erdélyből a Szentföldre*, *Johnanna és a médium*. Angol nyelven nyertem meg a The Midtown International Theatre Festivalt New Yorkban 2009-ben. Életem folyamán több mint ötezer fellépésem, színházi előadásom volt, és mint nyugdíjas aktív vagyok ma is. Kétszeres Jászai-díjas, érdemes művész vagyok, valamint az 1956-os emlékérem tulajdonosa.

Bár az életművem nagyon gazdag, mégis hiszek abban, hogy még nem merültem ki, még alkotni fogok egy „maradandót”.

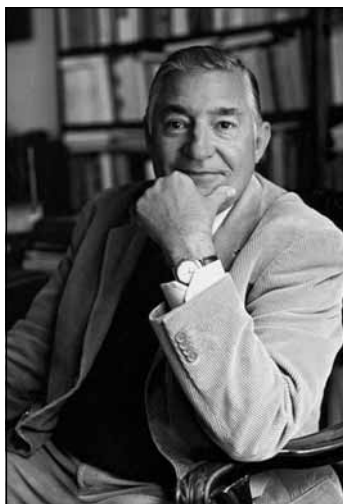
Raksányi Gellérttel

Németh László: *Gálle*, Nemzeti Színház

Sárközy Péter

irodalom- és művelődéstörténész (Budapest, 1945. június 15.)

Sosem hittem volna, hogy én, aki a háborút Édesanyám szíve alatt éltem át (kölcsonösen vigyázva egymásra), megérem a felnőttkort, azt, hogy gyerekeim lesznek, hogy az érettségi után, 18 évesen majdnem normális útlevéllal (és egy látogató vízummal), akárcsak Kosztolányi Esti Kornélja, eljutok Itáliába, ahol 1979-től máig, 35 éven keresztül taníthatam magyar irodalmat

a „hosszú hajú latin diákoknak”, és hogy 2000 szilveszterén életem nagy ajándékával együtt nézhettem a tűzijátékot a csodálatos tengerparti halászfaluban, Sperlongában, és főleg azt nem, hogy azt is megérem, hogy Magyarország nem tagja többé egy idegen szörny-államalakulatnak; ahova nyugdíjba vonulásom után haza tudok térni, hogy unokáim néha meglátogassanak. Hát mindezt sosem hittem volna.

Pedig nekem nem volt „szörnyű” gyerekkorom. Családom ugyan teljesen elszegényedve, de épségben túlélte a háborút, és mivel a bombázások és Budapest ostroma után nem maradt semmink, így az ötvenes évek kitelepítéses világát is valahogy átvészeltük. Azaz, határozottan boldog gyermekkorom volt, sokat játszottam az utcán és a Károlyi-kertben a barátaimmal (’56-ban három hónapig nem volt iskola!), nyáron a Balatonnál, nagyszüleinknél. Aztán jöttek az ügyetlen, de máig szép emlékü „kalandok”, a minden szombati házibulizás, táncolás, az első ka-

maszszerelemek, majd az egyetemi évek után az azonnali házasság. Ugyanakkor mindvégig benne volt az emberben a Radnóti által megfogalmazott önbiztatás („járkálj csak, halálraítélt”), hogy bármikor lecsukhatnak, illetve akár meg is ölhetnek bennünket. Nem származásunk vagy politikai nézeteink miatt, hanem „csak úgy”. Romok között nőttünk fel, a Várnegyed és az

Erzsébet híd, és az ’56-ban szétlőtt házak a hatvanas évek közepéig emlékeztettek, bármikor ismét szétlőhetnek mindent. Jön egy bomba, és vége.

1968. augusztus közepén házasodtam meg, és mentünk nászútra Prágába. Két nap múlva utánunk jöttek. Már mint az orosz (és a többi) csapatok. Tényleg, akkor „normális emberként” csak úgy lehetett élni, ha az ember megfogadta az Illés-együttes dalának tanítását: ha eltávozott a nap, keresni kell egy másikat, hogy „legyenek gyerekeink”, hogy a belső világ megvédjen a bennünket körülvevő külső világ szürkeségétől, abszurditásaitól. Pedig mire felnöttem, akkor már az úgynevezett „puha diktatúra” volt divatban. De, ahogy Gömöri György parafrazálta Illyés Gyula híres versét, „ahol nincs zsarnokság, ott lehet még zsarnokság”. És volt is, nagy rakással. Ám a jó Isten ekkor is megsegített. Hála atyai jó barátaimnak, Szauder József és Klaniczay Tibor professzornak, egyre többet jöhettek ki

Olaszországba, és 1979-ben a Római Tudományegyetem meghívott tanárnak a magyar tanszék vezetésére. Így „csak” tíz esztendeig kellett felnőttként élnem a „kis magyar pornográfiában”, ahogy a „Mester” (E. P.) nevezte a „nem létező szocializmust”, melyben élünk kellett. Aztán a nyolcvanas években bekövetkezett a csoda, Brezsnyev elvtárs meghalt, mielőtt elővehette volna „a nagy októberit” (Petri György), egy éven belül követték utódai, majd jött egy kis peresztrojka és glasznoszty, és az „elvtársak” belátták, jobb gazdag kapitalistának lenni, mint egy mindent elpusztító atomháború hulláinak.

Sosem gondoltam volna, hogy negyven év után az első „normális választáson” ismét a „normális Magyarország” győzzön, és három évig végre egy „normális ember” álljon az ország kormánya élén. Aki ma fanyalog az elmúlt negyed század történései és a jelen miatt, az gondoljon arra, hogy mi volt előtte. Igaz, jobb lenne, ha végre már maga az ország lenne „normális”, de mindent nem lehet kérni a sorstól, azt talán majd csak az unokáim fogják meglátni – ha hazajönnek látogatóba Magyarországra.

Közben pedig eltelt egy élet. Ezalatt voltam Pesten nyolc évig gimnáziumi tanár, négy évig docens az ELTE olasz tanszékén, 35 évig professzor Rómában, és közben, hála Klaniczay Tibornak, külföldi tanári munkám mellett is megmaradhattam a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézete tudományos munkatársának. Irodalom- és kultúrtörténeti munkám fő területét a magyar–olasz kulturális kapcsolatok ezeréves történetének feldolgozása jelentette. Több mint 20 nemzetközi tanulmánykötetnek voltam szerkesztője és szerzője, hasonlóképp jelentettem meg irodalomtörténeti tanulmányaimat folyóiratokban és önálló

tanulmánykötetekben magyar és olasz nyelven (*Letteratura ungherese – Letteratura italiana*, Róma, 1990, 1994, 1997; *„Az olasz negédes kertjében”*, Budapest, 2009; *Itália vonzásában*, 2014; stb.). Válogatott írásaimat tartalmazó tucatnyi tanulmánykötetemen túl talán érvényes marad a most harmadik kiadásban megjelenő, József Attiláról írt munkám (*Kiterítetek ügyis. József Attila kései költészete*, Argumentum, 1996, 2001, 2015) és a Faludi Ferenc életéről és költészetéről írt monográfiám (*Faludi Ferenc*, Kalligram, 2005). Hasonlóképp nagyon kedves számomra a Róma magyar emlékeiről és a magyar írók és művészek Róma-élményéről írt könyvem is (*Mindannyiunk közös hazája, Róma*, Romanika, 2001), és remélhetőleg hamarosan megjelenik az utóbbi 25 év változásaival, a magyar kultúra olaszországi jelenlétével foglalkozó publicisztikai írásaimat tartalmazó kötetem is.

Harminc éve szerkesztem és jelentetem meg az egyetlen olaszországi hungarológiai folyóiratot, a Rivista di Studi Ungheresit, diákjaim több mint száz szakdolgozatot, illetve doktori disszertációt készítettek magyar irodalomból és történelemből. Többen közülük kiváló hungarológus kutatók lettek, nem egy közülük Olaszországban és Budapesten lett egyetemi tanár, és nagyon remélem, hogy nyugdíjazásom után egyik volt diákom folytathatja munkámat a római egyetemen. Neki, mivel olasz, talán jobban el fogják hinni az olasz diákok, hogy milyen értékes a magyar kultúra és irodalom, és hogy a kis Magyarország egy olyan ország, ahol lassan, remélhetőleg, lehet és érdemes élni.

Alexa Károly

irodalomtörténész, kritikus (Radstadt, Ausztria, 1945. június 16.)

Hetven. És?

Egy biztos: nem készítek leltárt, és nem írok össze – korunk Amerika-majmolójaként – Bucket Listet, „bakancslistát”. Azaz: nem veszem számba, hogy mi történt velem és általam hetven éven át, és mi minden lenne jó, ha még megtörténne az alatt, ami hátravan. Ez a két lista benne van minden napomban, nem tételesen persze, hanem közérzetként. Az öregedés tünetének tekintem, hogy erre egyáltalán felfigyeltem.

Senkit nem akarok provokálni, főleg nem év- és pályatársaimat azzal, ha kijelentem: boldog emberként kelek és fekszem napra nap. Hogy mitől és miért? Itt már rögtönözhetek valami lajstromot. Nem értek tragédiák, szüleimen kívül közeli családtagom ravatalánál nem kellett megállnom. Szép nagy családom van, viszály nincs se a testvérek, se a házastársak, se a gyerekek, se az unokatestvérek között. Baráti köröm szű-

kült ugyan az évtizedek során, át is alakult, ahogy az életutakat tologatta erre-arra az idő és az indulat, de akik fontosak volt, megmaradtak. Ellenségeim nemigen látszódnak. Krónikus betegségben nem szenvedek, ha csökkenő erővel és kitartással is, de bírom a munkát, a fizikait is, meg a szellemit is. Nincsenek olyan igényeim, amiket nem tudok kielégíteni, különösebbek soha nem is voltak. Nem vagyok gazdag, de nem is szűkölködöm, ami van, elég, olykor jut belőle másoknak is. Valami karrierféléőről ugyan tételesen beszámolhatnék, az egyetemi oktatásban, a politikában, talán még a tudomány terén is, de semmiféle feszültséget nem érzek a mulasztások miatt, soha nem fogtam görcsösen a széket, amelytől ezért vagy azért meg kellett válnom. Soha nem unatkozom. Vacsoráztam királlyal, ajatollahhal, állam- és miniszterelnökkel, de azokat a hajdani ételsorokat nem becsülöm többre, mint amit köröm közül eszegetek este a kertben, a maradék nagyobbja a kutyáé, a morzsa a madaraké. Néztem a lenyugvó napot valamelyik óceán fövenyében lovon baktatva, és most nagy levegőket véve várom, hogy a szomszéd diófája fölött feljöjjön a nap. Sok emberre haragudtam meg életem során, de irigy nem voltam se anyagi javak, se szellemi teljesítmény, se másvalakik látványosabb s talán élménygazdagabb pályáíve miatt. De sok mindenért van lelkiismeret-furdalásom, nincs nap, hogy ez vagy az a régen – kamaszkoromtól – elkövetett vétkem emléke ne felhőznél be azt a derűt, ami áthatja a mindennapjaimat. Derűt mondok, és nem derűlást, ami a jövőt illetné, és aminek már nem leszek részese.

De most még és egyre meghatározóbb részese az életemnek a múlt. A személyesen betöltött idő is, meg az átélt történelem is. Tizenegy éves gyerek voltam 1956-ban, és az élményt ma is fel tudom idézni, napfényével, csepergő

esőjével, apám kezével, ahogy az enyémet fogja, miközben nézzük – szemben a kelő nappal – a romos Üllői utat a harcok szünetében. A lánctalpak csörömpölését is hallom, ahogy az ablakunk alatt vonulnak a tankok az éjszakában a város szíve felé. Ekkor halt meg a történelem – nem tudtam, csak tudomásul vettem –, hogy negyed század múlva észlelhessük: csak tetszhalott volt az idő és a nemzet. Ha valakiket gyűlölni akarnék, hát azokat, akik ezt tagadják. A múltat is, tehát a jövőt is.

Istennel jóban vagyok, de remélem, hogy kapcsolatunk, ahogy erre mind nagyobb szükségem lesz, erősödni fog, és még közvetlenebb lesz. Addig is örülök ajándékainak, meg is köszönöm, ahogy illik. Egyszer írtam egy könyvet, az volt a címe, hogy *Jézus mosolya*. Azon meditáltam benne, hogy miként is van ez: a Megváltó soha nem mosolyog az Evangéliumokban, és mégis minden, minden, ami körülveszi, csupa-csupa derű. És ez jár a fejemben, ahogy a legkisebb unokámmal – az egyetlen fiúval... – baktatok hazafelé az óvodából (a szerda és a csütörtök az én napom), keze az enyémben, „Nagyapi”, „Nagyapi”, „Nagyapi”, hallom, és ragyog minden.

Uri István

színművész (1945. július 3.)

Tulajdonképpen ez a mai színház már nem az a színház, amelyről én gyermekkoromban álmodtam.

Még általános iskolás voltam, amikor a debreceni Dongó Színpadon meghallgatást hirdettek, és felvételt nyertem mint gyermekszínjátész. Olyan 6. elemis, 12-13 éves lehettem, amikor *A kiskakas és a török császár*

című darabban megkaptam a török császár szerepét. (Heller Tamás volt a kiskakas, aki a Mikroszkóp Színpadon játszik, Sas József társulatában.) Na, akkor úgy tűnt, hogy eldőlt az életem, mert utána, gimnazista koromban – a debreceni Kossuth Lajos Gyakorló Gimnáziumba jártam –, a debreceni Csokonai Színház rendezője, Szász Károly amatőr diákszínjátész szereplőket keresett, egy-két versmondás után engem választott ki, és eljátszhattam a *Koldus és királyfi* főszerepét. Majd később különböző kisebb szerepeket játszhattam a debreceni Csokonai Színházban. Diákszínjátész voltam, és akkor már gondoltam, hogy közelebbi kapcsolatba kerülök a színházzal. Nagy találkozásokban volt részem, találkozhattam Latinovits Zoltánnal, Tímár Évával, Cs. Németh Lajossal,